

تأثیر عفو و گذشت بر زندگی فردی انسان

فاطمه آقا محمدی^۱

چکیده:

عفو و گذشت از باارزش ترین فضیلت های اخلاقی به شمار می رود که در سعادت و تعالی فردی انسان ها نقش موثری ایفا می کند .

ویکی از عوامل مهم و تاثیر گذار در آرامش انسان در زندگی فردی محسوب می شود . و دارای آثار و فوایدی است که از لحاظ رشد تربیتی فرد اهمیت فراوانی دارد .

پژوهش حاضر ، یک پژوهش توصیفی و حینانی است که جمع آوری مطالب به روش کتابخانه ای تنظیم گردیده است . نتیجه پژوهش حاکی از آن است که : ایجاد آرامش روحی ، تبدیل کینه ها و دشمنی به محبت و دوستی ، تهذیب نفس ، بزرگواری و عظمت نفس و اصلاح مجرم ، عفو مایه عزت ، جلب رضایت و مغفرت الهی ، بهره مندی از رحمت خداوند ، قرار گرفتن در جایگاه نیکوکاران و بالاخره دستیابی به پادش وصف ناپذیر .

کلید واژه: قرآن ، عفو ، زندگی فردی ، خطا ، انسان .

۱- طلبه سطح دو مدرسه علمیه خواهران مهدیه خنداب .

مقدمه :

عفو و گذشت یکی از اصول مهم اخلاقی اسلامی به شمار می رود . و اسلام تاکیدات فراوانی در این زمینه دارد . از عوامل مهم برای تحکیم روابط خانوادگی و اجتماعی و رشد آنها محسوب می شود . عفو و گذشت از اشتباهات دیگران تاثیر بسزایی در آرامش روانی و آسایش زندگی انسان دارد .

هیچ زندگی اجتماعی بی نیاز از گذشت نیست ، زیرا در زندگی اجتماعی کمتر کسی دیده می شود که حقی از او ضایع نشده و دیگران حرمت او را شکسته باشند .

اگر افراد جامعه بخواهند در مورد یکدیگر سخت گیری کنند یا لغزش های یکدیگر را دنبال کنند ، یا زندگی آنها از هم می پاشد یا در زندگی احساس خوشبختی نخواهند کرد . از این رو عفو و گذشت از خطاها و اشتباهات دیگران به خصوص در مسائل اجتماعی بیشترین سفارش اسلام است و خداوند در آیات متعددی آثار فراوانی را برای آن بیان کرده است زیرا گذشت از رفتار فرد خاطی به جای انتقام ، او را آماده می کند تا از بدی روی گرداند و به نیکی و نیکوکاری روی آورد . بر این اساس ، پرسش اصلی پژوهش این است که در مورد تاثیر عفو و گذشت بر زندگی فردی انسان چگونه است ؟

در مورد تاثیر عفو و گذشت تاکنون کتب و مقالات زیادی به چاپ رسیده است که به برخی از این تالیفات اشاره می شود . کتاب « سازگاری و گذشت » از جواد ایروانی که به صورت کلی به آثار عفو و گذشت در زندگی فردی و اجتماعی انسان پرداخته است و همچنین کتاب « آداب اجتماعی در قرآن » از فاطمه امین پور که به مساله عفو و گذشت به عنوان یکی از آداب اجتماعی که در قرآن ذکر شده پرداخته است . در مقاله « بررسی جایگاه خانوادگی و اجتماعی

عفو و بخشش در آموزه های دینی « از اعظم پرچم که در این مقاله هم به جایگاه اجتماعی و هم به جایگاه خانوادگی عفو و گذشت پرداخته شده است و در مقاله « ماهیت و حقیقت عفو از منظر قرآن و روایات » از محمد علی مهدی بیشتر به ماهیت عفو و گذشت از نگاه قرآن و روایات پرداخته شده است . اما در مقاله حاضر سعی شده به صورت خاص به تاثیر عفو و گذشت بر زندگی فردی انسان پرداخته شود .

وجه تمایز پژوهش های انجام شده با پژوهش حاضر این است که در پژوهش های قبلی به آثار عفو و گذشت در زندگی اجتماعی و خانوادگی به صورت کلی پرداخته شده است . اما مقاله حاضر در صدد است که آثار عفو و گذشت بر زندگی فردی انسان را به صورت خاص مورد بررسی قرار دهد .

مفهوم شناسی:

معنای لغوی

عفو از نظر لغوی به معنای عمل یا فرایند بخشودن گناه یا خطا، بخشایش است.^۱

و نیز عفو به معنای ساقط کردن عذاب و مغفرت پوشاندن جرم است برای محافظت از عذاب شرمزدگی و رسوائی، ترک عقوبت گناهکار، آمرزش، بخشش، گذشت.^۲

معنای اصطلاحی:

۱_ عفو در اصطلاح اخلاق: آن است که فرد در برابر قسم مالی یا غیر مالی از حق خود بگذرد و انتقام نگیرد.^۳

عفو در اصطلاح فقهی: اینکه به مجرم رضایت بدهد و از او گذشت نماید.^۴

۲_ عفو آن است که برای شخصی، حقی از قبیل قصاص یا جریمه گرفتن ثابت شود و این شخص از حق خود بگذرد و از آن صرف نظر کند.^۵

۱- صدری افشار، حکمی، فرهنگنامه فارسی، ج ۲، ص ۱۹۰۶.

۲- دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۱۰، ص ۱۵۹۷۲.

۳- جوادی آملی، تفسیر تسنیم، ص ۴۵۱.

۴- طریحی، مجمع البحرین، ص ۱۴۸۵.

۵- فیض کاشانی، محجه البیضاء، ج ۵، ص ۱۳۸.

جامعه به عنوان یک محیط اجتماعی و عاطفی جایی برای رشد و شکوفایی افراد آن تلقی می‌شود که حفظ سلامت آن از اهمیت والایی برخوردار است . بدیهی است که هیچگاه توافق اخلاقی کامل میان چند نفر از جمله افراد یک جامعه حاصل نمی‌شود زیرا این توافق تنها در میان انبیاء و اولیاء الهی متصور است از این رو نباید انتظار داشته باشیم افراد یک جامعه در همه مسائل با هم توافق داشته باشند . وجود عفو و گذشت در محیط خانواده یا جامعه یقیناً رابطه افراد را با هم در محیط خانواده یا جامعه گرم و صمیمی نگاه می‌دارد و موجب بخشش گناهان می‌شود اگر انسان در محیط خانواده یا جامعه اشتباهات یکدیگر را نادیده بگیرد و گذشت کند ، اثر مناسبی در آن محیط دارد و صفا و صمیمیت را در پی خواهد داشت و طبق فرموده خداوند در قرآن « خداوند نیز در روز قیامت از بدی‌ها و خطاهای انسان چشم پوشی می‌کند و او را می‌بخشد . » و در دیدگاه اسلامی عفو می‌تواند به عنوان یکی از روش‌های درمانی در اصلاح رفتار فرد با دیگران به کار رود (نراقی ، ۱۳۸۶ : ۲۱۶) که دارای آثار فراوان دنیوی و اخروی می‌باشد که برخی از آثار آن عبارتست از :

آثار دنیوی عفو و گذشت:

۱ - ایجاد آرامش روحی :

از آثار مهم عفو و گذشت ایجاد آرامش روحی در زندگی فردی انسان ها است . عفو و گذشت و مقابله به مثل نکردن در برابر بدی‌ها، موجب آرامش روحی انسان ها در زندگی می‌شود . گذشت و عفو، آبی است که آتش غضب و کینه و انتقام جویی را فرو می‌نشاند و به انسان آرامش روحی

در این آیه خدای متعال رسیدن به درجه نیکوکاران را پاداش کسانی می‌داند که علاوه بر انفاق مستمر، در هنگام بروز خشم نیز ضمن مهار آن از لغزش‌های دیگران گذشت کرده و سپس در مرحله‌ای عالی‌تر در برابر بدی ایشان نیکی می‌کنند. اصولاً عفو و بخشش از جمله صفات اخلاقی انبیای الهی و ائمه اطهار علیه السلام بوده است و ما هم باید سعی کنیم که آنها را الگوی خود قرار داده و ایشان در زندگی از خطاها و لغزش‌های دوستان و حتی دشمنان خود نه تنها اعمال خشونت نمی‌کردند و در پی کارهای تلافی جویانه نبودند بلکه آزارها و بدی‌ها را بخشیده و لغزش‌ها را با احسان و نیکوکاری پاسخ می‌دادند.

۴_دستیابی به پاداش وصف ناپذیر :

عفو برای کسی که قدرت بر انتقام جویی و استیفای حقوق خود را دارد کار آسانی نیست؛ زیرا علاوه بر اینکه باید خشم برافروخته خود را مهار کرده و آن را فرو بنشانند، باید از حق مسلم خویش نیز بگذرد، در همین راستا قرآن کریم در برنامه تربیتی خود و در تشویق مردم به عفو و گذشت از یکدیگر برای آن پاداشی وصف ناپذیر در نظر گرفته و آن را بر عهده خدا نهاده است «وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ»^۱ و جزای بدی، بدیی مانند آن است، پس هر که عفو کند و اصلاح نماید پس پاداش او بر خداست همانا او ستمکاران را دوست ندارد». زیرا او نه از ترس جهنم و نه از بشارت بهشت که تنها به شوق محبت خدا در کمال توانایی و قدرت، خشم خود را فرو خورده و جوانمردانه دست از انتقام جویی کشیده است. پس خدا نیز قلب او را مملو از محبت خود می‌یابد پاداشی برتر از بهشت را به او وعده می‌دهد، اجرای که تنها بر عهده من است.

۱-شوری، ۴۰.

نتیجه گیری:

با مباحثی که مطرح شد می توان به این نتیجه رسید که بحث عفو و گذشت از رفتارهای ارزشی بسیار مهم در زندگی فردی انسان هاست که جایگاه مهمی در اسلام دارد ، و به وسیله آن انسان ها می توانند بر نفس خود و وسوسه های شیطانی غلبه کنند و در نتیجه ارزش و کرامت انسانی خود را در جامعه حفظ کنند . از نظر روانی عفو و بخشش باعث رهایی انسان از کینه و دشمنی شده موجب آرامش روحی انسان می شود که خود از بسیاری از بیماری ها جلوگیری می کند . و روابط بین انسان ها را بهبود می بخشد و موجب می شود که انسان ها با آرامش بیشتری در کنار هم زندگی کنند . و از طرفی از بسیاری از مواردی که بحث انتقام را در پی دارد در امان می مانند . اگر چه در اسلام همیشه تاکید بر عفو و گذشت شده است اما از این نکته نباید غفلت کرد که عفو و گذشت در مسائل شخصی پسندیده است و در مسائل عمومی و حقوق الهی گذشته از اینکه چشم پوشی، عفو و بخشش پسندیده نیست بلکه نکوهیده و مذموم است ، چرا که سنت و روش رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم این بوده است که متجاوز نسبت به حقوق الهی را مجازات می کرده و آنجا که باید حدود الهی را جاری کند حدّ خدا را جاری می ساخته است .

منابع :

***قرآن کریم**

***نهج البلاغه**

۱-ایروانی ، جواد ، سازگاری و گذشت ، مشهد : دانشگاه علوم اسلامی رضوی ، چاپ نهم ، ۱۳۹۳ .

۲- بلخی ، جلال الدین محمد ، **مثنوی معنوی** ، تهران : وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ، چاپ اول ، ۱۳۷۳ ه ش .

۳- پرچم ، اعظم : **رمضانی نژاد ، الهام ، بررسی جایگاه خانوادگی و اجتماعی عفو و بخشش در آموزه های دینی** ، نشریه قرآنی کوثر ، شماره ۴۰ ، ۱۳۹۰ ه ش .

۴- جوادی آملی ، عبدالله ، **تفسیر تسنیم** ، قم : اسراء ، اول ، ۱۳۷۸ ه ش .

۵- دهخدا ، علی اکبر ، **لغت نامه دهخدا** ، تهران : موسسه انتشارات ، دوم ، ۱۳۷۷ .

۶- زمانی ، فاطمه ، **جایگاه عفو و صفح در آموزه های دینی** ، نشریه مطالعات ادبیات ، عرفان و فلسفه ، شماره ۲/۱ ، ۱۳۹۵ ه ش .

۷- صدری افشار ، غلامحسین ، حکمی، نسرين ، حکمی ، نسترن ، **فرهنگنامه فارسی** ، تهران : فرهنگ معاصر ، چاپ دوم ، ۱۳۸۸ ه ش .

- ۸- طبرسی ، فضل بن حسن ، تفسیر مجمع البیان ، علی کرمی ، تهران ، وزرات فرهنگ و ارشاد اسلامی ، چاپ اول ، ۱۳۸۰ .
- ۹- طریحی ، فخرالدین ، مجمع البحرین ، تهران : مرتضوی ، چاپ سوم ، ۱۳۷۵ ه ش .
- ۱۰- طیب حسینی ، سید محمود ، مشک مسجدی ، راضیه ، آثار تربیتی عفو از منظر قرآن مجید ، مشریه حسنا ، شماره ۲۶ ، ۱۳۹۴ ه ش .
- ۱۱- غزالی ، محمد ، احیاء علوم الدین ، بیروت ، دارالفکر ، چاپ اول ، ۱۳۹۰ .
- ۱۲- فیض کاشانی ، محمد حسین ، محجه البیضاء ، تهران : تبیان .
- ۱۳- کلینی ، محمد بن یعقوب ، اصول کافی ، محمد باقر کمره ای ، تهران ، اسوه ، چاپ دهم ، ۱۳۸۷ ه ش .
- ۱۴- محدثی ، جواد ، اخلاق معاشرت ، قم : موسسه بوستان کتاب ، چاپ بیست و یکم ، ۱۳۸۸ ه ش .
- ۱۵- محدثی ، جواد ، راه زندگی ، تهران : دفتر نشر فرهنگ اسلامی ، چاپ نهم ، ۱۳۹۱ ه ش .
- ۱۶- مختاری ، رضا ، سیمای فرزنانگان ، قم : دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم ، چاپ بیست و دوم ، ۱۳۹۱ .
- ۱۷- مکارم شیرازی ، ناصر و همکاران ، تفسیر نمونه ، تهران : دارالکتاب الاسلامیه ، چاپ پنجاه و یکم ، ۱۳۸۶ ه ش .
- ۱۸- منتظری ، محمد حسین ، اخلاق خانواده ، تهران : سپاه پاسداران اسلامی ، ۱۳۷۸ .

۱۹- مهدوی کنی ، محمد رضا ، نقطه های آغاز در اخلاق علمی ، تهران : دفتر نشر فرهنگ

اسلامی ، چاپ بیست و چهارم ، ۱۳۸۸ ه ش .

۲۰- میرعرب ، فرج اله ، تاثیر گذشت و تغافل در استحکام خانواده ، فصلنامه علمی

تخصصی ، شماره اول ، ۱۴۰۱ ه ش .

۲۱- نراقی ، احمد ، معراج السعاده ، قم : هجرت ، ۱۳۸۶ ه ش .